

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО І КРИМІНОЛОГІЯ; КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

DOI: 10.34015/2523-4552.2023.2.10
УДК 343.28/.29.01(477)(02)

*Коломієць С. С.,
аспірант відділу проблем
кримінального права, кримінології
та судоустрою Інституту держави і
права ім. В.М. Корецького НАН України
ORCID: 0000-0001-9023-5310*

КОНЦЕПТУАЛЬНА МОДЕЛЬ ГРУПОВИХ ПРАВИЛ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ПОКАРАННЯ У ЗВ'ЯЗКУ ЗІ СТАНОМ ЗДОРОВ'Я ОСОБИ

У статті сформульовано концептуальну модель групових правил звільнення від покарання у зв'язку зі станом здоров'я як складових системи загальних засад звільнення від покарання. Проаналізовані медичні та юридичні критерії звільнення від покарання за хворобою (ст. 84 КК України). Досліджено зумовленість існування у вітчизняному кримінальному законодавстві аналізованих видів звільнення від покарання. На підставі виявлених законодавчих прогалин запропоновано шляхи вдосконалення законодавства та практики його застосування.

Ключові слова: звільнення від покарання, загальні засади звільнення від покарання, групові правила звільнення від покарання, групові правила звільнення від покарання у зв'язку зі станом здоров'я особи.

Постановка проблеми. У разі розладу здоров'я у особи, яка вчинила кримінальне правопорушення в кримінальному законодавстві передбачено певні особливості реалізації кримінальної відповідальності. Особливості щодо звільнення від покарання у зв'язку зі станом здоров'я особи визначені в статті 84 Кримінального кодексу України (далі – КК).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми звільнення від покарання засудженого у зв'язку зі станом здоров'я досліджені у наукових працях А. Я. Берша, В. М. Бу-

рдіна, О. П. Гороха, В. В. Мальцева, Р. І. Міхеєва, А. С. Міхліна, Є. О. Письменського, Н. І. Поліщук, Т. Б. Ніколаєнко, В. В. Скибицького, Ю. М. Ткачевського.

Постановка завдання. Спроби визначити уніфіковані правила звільнення від покарання осіб, що страждають на різні захворювання, у кримінально-правовій доктрині робилися лише поодинокі. Вперше цю ідею у 2019 р. висловив український вчений О. Горох. Однак попри сформульовані цим вченим положення, чимало питань дотепер лишаються дискусійними та потребують більш

грунтового дослідження. Отже, *метою* цієї наукової статті є формулювання концептуальної моделі групових правил звільнення від покарання у зв'язку з станом здоров'я як складових системи загальних засад звільнення від покарання.

Виклад основного матеріалу.

Аналіз положень кримінального законодавства дозволяє зробити висновок про те, що можливість звільнення від покарання у зв'язку зі станом здоров'я (ст. 84 КК) законодавець пов'язує з двома критеріями: медичним (який має засвідчувати наявність у особи певного захворювання) та юридичним (що має засвідчити неможливість виконання щодо особи призначеного покарання). Видється, що з цими критеріями мають бути пов'язані і перші правила аналізованих видів звільнення від покарання.

Стан здоров'я – загальний показник для хвороб (гострих і хронічних), розладів, пошкоджень або травм. Стани здоров'я кодуються згідно з Міжнародною статистичною класифікацією хвороб та споріднених проблем охорони здоров'я [1]. Стан здоров'я має засвідчувати наявність у осіб, зазначених у відповідних частинах статті 84 КК, певних хвороб.

Перелік захворювань, що є підставою для звільнення засуджених від покарання, що страждають на психічну хворобу (ч. 1 ст. 84 КК) визначений у Порядку організації надання медичної допомоги засудженим до позбавлення волі, затверджений Наказом МЮУ та МОЗ України від 15 серпня 2014 р. № 1348/5/572) [2]. Аналіз судової практики, проведений українськими юристами [3, с. 61; 4, с. 111-112], а

також результати власного вивчення судової практики засвідчує той факт, що якщо наявне в особи психічне захворювання не входить до переліку захворювань, які є підставою для подання до суду матеріалів про звільнення засуджених від подальшого відбування покарання, українські суди відмовляють в задоволенні подання про звільнення особи від відбування покарання у зв'язку з психічною хворобою. Хоча в судовій практиці трапляються поодинокі випадки, коли суди не встановлюють відповідності між наявним у особи психічним захворюванням та його визначенням в розділі VI Додатку 13 до Порядку організації надання медичної допомоги засудженим до позбавлення волі [5]. У цьому контексті в аспекті позитивістського правозастосування заслуговують на увагу пропозиції українських вчених розширити перелік хвороб в частині психічних та поведінкових розладів та привести їх назви у термінологічну відповідність з Міжнародною статистичною класифікацією хвороб та споріднених проблем охорони здоров'я [6, с. 70-71].

Перелік тяжких захворювань, що є підставою для звільнення засуджених від покарання визначено Додатком 13 (окрім розділу 6) до Порядку організації надання медичної допомоги засудженим до позбавлення волі (пункт 1 розділу VI), затвердженого наказом МЮУ та МОЗ України від 15 серпня 2014 р. № 1348/5/572). Результати досліджень українських вчених засвідчують, що найчастіше звільненими від покарання у зв'язку з аналізованою медичною підставою є особи, які страждають на: туберкульоз легенів

(близько 33%); злоякісні новоутворення різних органів і тканин (близько 24%); цироз печінки різної етіології в стадії декомпенсації (близько 12%); хвороби органів кровообігу (близько 10%); хвороби нервової системи та органів чуття (в тому числі повна сліпота та інші патологічні зміни зору) – близько 6%; різні захворювання головного мозку (5%); хвороби ендокринної системи (цукровий діабет) – близько 4%; анатомічні дефекти (висока ампутація верхніх або нижніх кінцівок) – близько 3%; інші важкі хвороби (близько 2%) Таким чином, найпоширенішими захворюваннями серед засуджених є прогресуючий туберкульоз легень (звільнений майже кожен третій засуджений), злоякісні новоутворення (звільнений кожен п'ятий) і цироз печінки вірусної етіології [7, с. 37]. Дещо схожа статистична ситуація спостерігається і в зарубіжних пенальних практиках. Характер захворювань, з наявністю яких засуджені звертаються до суду з відповідними клопотаннями такі: туберкульоз, онкологічні захворювання, ВІЛ-інфекція, алкоголізм, цироз печінки, печінкова недостатність, цукровий діабет [8, с. 58].

Аналіз судової практики, проведений українськими юристами [3, с. 61; 4, с. 111-112], а також результати власного вивчення судової практики також засвідчує той факт, що якщо наявне в особи тяжке захворювання не входить до переліку захворювань, які є підставою для подання до суду матеріалів про звільнення засуджених від подальшого відбування покарання, українські суди відмовляють в задоволенні подання про звільнення особи від відбування покарання у зв'язку з тяжкою хворобою.

Такий позитивістський підхід в судовій практиці обґрунтовано, на нашу думку, критикує О. П. Горох. Автор з урахуванням практики ЄСПЛ обґрунтовано вважає, що, якщо суд дійде висновку про те, що захворювання, на яке страждає засуджений, є тяжким і перешкоджає засудженому відбувати покарання, суд має ухвалити рішення про звільнення засудженого від покарання (його відбування) на підставі ч. 2 ст. 84 КК і в тих випадках, коли наявне в особи захворювання хоча і не входить до зазначеного Переліку захворювань, які є підставою для подання до суду матеріалів про звільнення засуджених від подальшого відбування покарання. Таке рішення суду відповідатиме принципу верховенства права [3, с. 61]. Доречно зазначити, що такі рішення вже зустрічаються в судовій практиці [9].

Своєю чергою, при визначенні непридатного до військової служби стану здоров'я військовослужбовця, необхідно керуватися «Розладом хвороб, станів і фізичних вад, що визначають ступінь придатності до військової служби у Збройних Силах України» (Додаток 1 до «Положення про військово-лікарську експертизу та медичний огляд у Збройних Силах України»). Слід зазначити, що на ці нормативні акти положення Кримінального кодексу України посилаються не містять. Однак необхідність використання саме цих документів у практиці застосування звільнення від покарання у зв'язку з хворобою сформовано судовою практикою.

Отже, медичний критерій, що потребує дослідження судом при вирішенні питання про можливість звільнення від покарання у зв'язку зі станом здоров'я (ст. 84 КК) ґрунту-

ється на встановленні відповідності існуючого у особи захворювання певним захворюванням, що визначені в нормативних положеннях.

Юридичний критерій, що потребує дослідження судом при вирішенні аналізованого питання має засвідчити неможливість виконання щодо засудженої особи призначеного їй покарання. Вважаємо, що з юридичним критерієм прямо пов'язано питання про зумовленість існування у вітчизняному кримінальному законодавстві аналізованого виду звільнення від покарання.

Першою тезою, якою виникає бажання обґрунтувати існування у вітчизняному законодавстві положень статті 84 КК України, є гуманізм кримінального права. Слід зазначити, що саме гуманізмом обґрунтовують аналізовані законодавчі положення і окремі вітчизняні дослідники цих питань [4, с. 82; 6, с. 5]. Однак, ми вважаємо, що гуманізмом кримінального права з певними застереженнями можна обґрунтувати лише звільнення від покарання осіб, які страждають на тяжку (не психічну) хворобу (ч. 2 ст. 84 КК). Передбачаючи ж можливість звільнення від покарання осіб, які страждають на психічну хворобу (ч. 1 ст. 84 КК) або на хворобу, що зумовлює непридатність особи до військової служби (ч. 3 ст. 84 КК України) законодавець (як впливає з тексту нормативних положень) керувався іншими міркуваннями.

Зокрема, в ч. 1 ст. 84 КК прямо зазначено, що звільняється від покарання особа, яка під час його відбування захворіла на психічну хворобу, що позбавляє її можливості усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними. Відсутність у особи

можливості усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними унеможливорює досягнення щодо такої особи всіх складових мети покарання. У зв'язку з цим слушною видається думка В. В. Скибицького про те, що виправити особу, яка страждає на зазначену психічну хворобу, неможливо, адже така особа нездатна усвідомлювати сенс здійснюваних стосовно неї виправних та запобігальних заходів [10, с. 102-103]. Аналогічної думки дотримуються й інші українські вчені [4, с. 64; 11, с. 139; 13]. Своєю чергою М. С. Шмат вказує: «Тяжкі психічні розлади, що позбавляють можливості усвідомлювати свої дії або керувати ними, створюють реальні перешкоди для можливості відбування покарання, оскільки мета покарання втрачає свого сенсу» [6, с. 81]. Таким чином, обґрунтованість звільнення від покарання осіб, які страждають на психічну хворобу (ч. 1 ст. 84 КК України) слід шукати не стільки в гуманізмі кримінального права, скільки в неспроможності досягнення мети покарання щодо такої категорії засуджених. Цю обставину вже підкреслювали й інші українські вчені [3, с. 61]. Мабуть тому не випадково законодавець передбачає можливість у разі одужання осіб, зазначених у частинах 1 та 2 цієї статті, їх направлення для подальшого відбування покарання.

Своєю чергою відповідно до ч. 3 ст. 84 КК військовослужбовці, засуджені до службового обмеження, арешту або тримання в дисциплінарному батальйоні, в разі визнання їх непридатними до військової служби за станом здоров'я звільняються від покарання. Логіку законодавця щодо звільнення від покарання військово-

службовця, визнаного непридатним до військової служби за станом здоров'я, доволі просто роз'яснює О. П. Горох. Автор, зокрема, пише: «необхідність звільнення від покарання аналізованої категорії засуджених зумовлена об'єктивною обставиною – неможливістю подальшого відбування військовослужбовцем (з огляду на його професійний статус) покарань, що застосовуються виключно для військовослужбовців» [3, с. 402]. Отже, звільнення від покарання цієї категорії засуджених зумовлено також не стільки гуманізмом кримінального права, скільки неможливістю виконання призначених військовослужбовцю спеціальних видів покарань.

Щодо осіб, які страждають на тяжку (не психічну) хворобу, також вважаємо, що не лише гуманізм кримінального права зумовлює їх звільнення від відбування покарання. Гуманізм кримінального права можна вбачати в тому, що звільняючи від покарання тяжко хворих осіб, цим особам надається можливість застосувати для свого одужання необхідні заходи для лікування. Водночас такий підхід законодавця можна обґрунтувати і недопущенням завдання фізичних страждань при застосуванні покарання (ч. 3 ст. 50 КК) та забезпеченням дотримання щодо засудженого прав, гарантованих Європейською конвенцією з прав людини, що забороняє катування (ст. 3). При цьому законодавець передбачає можливість у разі одужання таких осіб їх направлення для подальшого відбування покарання. Таким чином, ці особи не звільняються від покарання повністю.

Не можна також не враховувати, що реалізувати стосовно тяжко

хворої особи в повному обсязі виправний вплив з дотриманням режиму виконання покарання не так просто. На цю обставину звертають увагу юристи, слушно при цьому зауважуючи, що тяжка хвороба не дозволяє, з однієї сторони, самому засудженому відбувати покарання, виконувати всі покладені на нього як на засудженого обов'язки в період відбування покарання, а з іншої сторони, не дозволяє спеціалізованим органам, що виконують покарання, виконувати призначене покарання стосовно цієї конкретної особи [13, с. 582]. Відносно таких засуджених немає можливості в повному обсязі застосовувати покарання, адже у таких випадках покарання, наголошує М. В. Романов, не досягає мети виправлення і ресоціалізації та до засудженого не можуть бути застосовані більшість з тих засобів виправлення і ресоціалізації, які передбачені кримінально-виконавчим законодавством [12]. Отже, підставою для звільнення таких осіб від покарання є також неможливість досягнення мети покарання.

Слід зазначити, що в судовій практиці питання про можливість застосування до особи засобів виправлення і ресоціалізації при вирішенні аналізованого питання, на жаль, аналізується вкрай рідко. Здебільшого суди аналізують це питання в аспекті оцінки серйозного погіршення здоров'я засудженого чи настання інших тяжких наслідків у разі подальшого його утримання в установі виконання покарання [14]. Водночас трапляються випадки, коли ані питання про можливість застосування до особи засобів виправлення і ресоціалізації, ані питання про тяжкість хвороби та її загрозли-

вий стан взагалі судами не аналізується взагалі [15] або аналізується лише в аспекті можливості виконання покарання без аналізу досягнення мети покарання [16]. Ця обставина зайвий раз доводить на важливості розробленого нами положення.

Важливим в аспекті аналізованого питання є також встановлення чи може засуджений відбувати конкретний вид покарання. Законодавець в ст. 84 КК конкретизував види покарань, від яких засуджена особа може бути звільнена, лише стосовно військовослужбовців (ч. 3 ст. 84 КК). Щодо осіб, які страждають на психічну хворобу (ч. 1 ст. 84 КК) такого уточнення законодавець не зробив. Отже, буквально тлумачення закону дозволяє застосовувати цей вид звільнення від покарання до осіб у разі наявності у них зазначених хвороб, які відбувають буді-які покарання (як основні, так і додаткові). Однак стосовно можливості звільнення особи, яка страждає на психічну хворобу, від певних додаткових покарань вчені висловлюють різні міркування [3, 376; 17, с. 338-339].

Проаналізувавши порядок виконання додаткового покарання у виді штрафу (ст. 26 КВК) констатуємо, що законодавець передбачає активну участь засудженої особи у виконанні цього покарання. У зв'язку з цим ми не можемо погодитися із Б. А. Спасенніковим та Є. О. Письменським в тому, що стосовно особи, яка страждає на психічну хворобу, держава може продовжувати виконувати додаткове покарання у виді штрафу.

Водночас порядок виконання покарань у виді позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу

(ст. 29 КВК), позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю (статті 30-33 КВК), конфіскації майна (стаття 48 КВК), на нашу думку, не передбачає активної участі засудженої особи у виконанні цих покарань. Отже, проаналізовані нами положення кримінально-виконавчого законодавства дозволяють нам погодитися з позицією тих юристів, які вважають, що стосовно особи, яка страждає на психічну хворобу, держава може продовжувати виконувати додаткові покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю; позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу; конфіскації майна. З метою недопущення неоднакового застосування закону судами, вважаємо, це положення варто було б висвітлити безпосередньо в ч. 1 ст. 84 КК.

Що стосується осіб, які страждають на тяжку (не психічну) хворобу (ч. 2 ст. 84 КК) законодавець зробив уточнення, що така особа може бути звільнена від покарання або від подальшого його відбування, якщо тяжка хвороба перешкоджає відбуванню покарання. Окрім неможливості застосовувати засоби виправлення і ресоціалізації засуджених, це може бути пов'язано із загрозами їх життя або може призвести до серйозного погіршення здоров'я чи інших тяжких наслідків (п. 2 ППВСУ від 28 вересня 1973 р. № 8). О.П. Горох зазначає, що більшою мірою це стосується відбування тяжко хворими покарань у виді арешту, обмеження волі чи позбавлення волі [3, с. 376, 389]. Мабуть тому не випадково в проєкті нового Кримінального кодексу України автори пропонують ви-

класти текст відповідної статті у такій редакції, згідно з якою суд особі, яка хворіє на тяжку хворобу, відстрочує виконання лише покарання у виді арешту, ув'язнення на певний строк або довічного ув'язнення (ч. 1 ст. 3.4.7.) [18]. Проте такий підхід авторів проєкту нового КК, на нашу думку, є некоректним. Оскільки вирішальним чинником у цьому питанні мав б бути не вид покарання, а саме стан здоров'я засудженої особи, що перешкоджає їй відбувати призначене судом покарання.

Отже, на підставі наведеного можемо констатувати, що юридичний критерій, що потребує дослідження судом при вирішенні питання про можливість звільнення від покарання у зв'язку зі станом здоров'я (ст. 84 КК), ґрунтується на встановленні спроможності досягнення щодо засудженого, який має певне захворювання, мети покарання або спроможності виконати державою призначене засудженому певне покарання. Встановлення нами спільних ознак медичного та юридичного критеріїв для звільнення від покарання всіх категорій осіб, зазначених у ст. 84 КК, у зв'язку з станом їх здоров'я, дозволяє нам сформулювати ці положення у вигляді певних групових правил.

Варто зазначити, що О.П. Горох досліджуючи групові правила звільнення від покарання у зв'язку зі станом здоров'я, пропонує, окрім характеру захворювання, враховувати особу винного та інші обставини справи, а також строки давності, передбачені статтями 49 або 80 цього Кодексу [3, с. 121]. На нашу думку, ці правила не можуть претендувати на групові правила звільнення від покарання у зв'язку зі станом здоров'я,

оскільки законодавча вимога про необхідність врахування тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, характеру захворювання та інших обставин справи поширюється лише на звільнення від покарання осіб, які страждають на тяжку (не психічну) хворобу (ч. 2 ст. 84 КК). Щодо осіб, які страждають на психічну хворобу (ч. 1 ст. 84 КК) вирішальним у цьому питанні є те, наскільки психічна хвороба перешкоджає відбуванню покарання. Так само не беруться до уваги тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, характер захворювання та інші обставини справи при звільненні від відбування покарання військовослужбовців (ч. 3 ст. 84 КК).

Своєю чергою, законодавча вимога про необхідність врахування строків давності, передбачених статтями 49 або 80 КК, для вирішення питання про звільнення від покарання за аналізованою підставою, поширюється лише на звільнення від покарання осіб, які страждають на психічну (ч. 1 ст. 84 КК) та тяжку (не психічну) хворобу (ч. 2 ст. 84 КК). Оскільки ми вважаємо, що груповими правилами звільнення від покарання можуть бути лише універсальні правила звільнення, які поширюються на всі категорії засуджених, зазначені в ст. 84 КК, запропоновані О.П. Горохом положення не можуть бути нами підтримані.

Натомість вважаємо, що на групове правило звільнення від покарання у зв'язку з хворобою може претендувати положення про врахування судами часу виникнення захворювання. Висловлена нами ідея ґрунтується на тому, що в ст. 84 КК законодавець чітко конкретизував, що положення цієї статті поширю-

ється на відповідні категорії осіб, у разі виникнення у них захворювань в певний час.

Так, за змістом положень ч. 1 ст. 84 КК особа звільняється від покарання, яка захворіла на психічну хворобу *під час* відбування покарання. Вчені та практики сходяться в думці, що на таке звільнення мають заслуговувати й ті особи, які захворіли на психічну хворобу на стадії досудового розслідування [3, с. 372; 12; 17, с. 336; 19, с. 345], однак хворобу було виявлено лише в процесі відбування покарання або засудження, але під час відбуття покарання їхня хвороба внаслідок прогресування набула характеру, зазначеного в Переліку захворювань [21, с. 487-490]. За змістом положень ч. 2 ст. 84 КК особа звільняється від покарання, яка захворіла на тяжку хворобу *після вчинення кримінального правопорушення або постановлення вироку*. Варто погодитися також з тим, що на таке звільнення мають заслуговувати й ті особи, які захворіли на певну хворобу до вчинення кримінального правопорушення, однак така хвороба набула характеру тяжкої вже після його вчинення [4, с. 131-132; 22; 26]. Своєю чергою, за змістом положень ч. 3 ст. 84 КК військовослужбовець звільняється від покарання, якщо він захворів на певні хвороби *після його засудження*.

Цілком визнаючи важливість встановлення судом часу виникнення у особи захворювання для вирішення судом питання про звільнення її від покарання, вважаємо доцільним звернути увагу й на інший аспект аналізованої проблеми.

В положеннях статті 84 КК для визначення правових наслідків для хворої особи законодавець викорис-

товує такі термінологічні звороти: «звільняється від покарання» (ч. 1 ст. 84 КК), «може бути звільнена від покарання або від подальшого його відбування» (ч. 2 ст. 84 КК), «звільняються від покарання» (ч. 3 ст. 84 КК). Постає питання, які правові наслідки визначені законодавцем для цих категорій осіб?

Українська вчена Т.А. Денисова констатує, що термінологічний зворот «звільнення від покарання» законодавець використовує в декількох значеннях [24, с. 8]. Розкриваючи цю тезу О.П. Горох уточнює, що «цим термінологічним зворотом законодавець описує різні кримінально-правові поняття. Далі О.П. Горох констатує, що використання одних і тих самих термінологічних зворотів для позначення різних кримінально-правових понять нічого іншого, окрім плутанини під час тлумачення і застосування кримінального закону, не дає. У зв'язку з цим цей автор запропонував у статтях 74-87 КК використовувати аналізовані термінологічні звороти у відповідній редакції, що мають адекватно розкривати зміст видів звільнення від покарання [3, с. 47-49]. В аналізованому аспекті заслуговує на підтримку пропозиція авторів проекту нового Кримінального кодексу України закріпити у відповідних статтях розділу 3.4. «Звільнення від покарання. Зміна призначеного покарання» термінологічні звороти, що відповідають певним різновидам звільнення від покарання [18].

Безумовно, що зроблені цим українським вченим висновки повною мірою стосуються і термінологічних зворотів, закріплених законодавцем в ст. 84 КК. Наразі не зовсім є зрозумілим, які правові наслідки має

застосувати суд і від чого саме звільнити осіб, вказаних у частинах 1-2 ст. 84 КК? Так, в положеннях цих частин статті 84 КК законодавець використав термінологічні звороти: «звільняється від покарання» (ч. 1 ст. 84 КК), «може бути звільнена від покарання» (ч. 2 ст. 84 КК), наслідком чого мало б бути остаточна відмова держави від застосування до засудженого покарання без будь-яких умов та перегляду цього питання в майбутньому. Водночас у ч. 4 ст. 84 КК законодавець зазначає наступне: «У разі одужання осіб, зазначених у частинах першій та другій цієї статті, вони повинні бути направлені для відбування покарання, якщо не закінчилися строки давності, передбачені статтями 49 або 80 цього Кодексу, або відсутні інші підстави для звільнення від покарання». Те саме стосується і використання законодавцем у ч. 3 ст. 84 КК термінологічного звороту «звільняються від покарання».

Очевидно, що на рішення суду про визначення правового наслідку для хворої особи впливає те, на якому етапі кримінального провадження у особи виникла хвороба. Це є визначальним для визначення відповідного кримінально-правового наслідку, констатує О.П. Горох. У зв'язку з висновками цього автора стає зрозумілою його пропозиція (яку ми підтримуємо) використовувати у положеннях статті 84 КК два таких термінологічних звороти: «звільнення від призначеного покарання» та «звільнення від подальшого відбування покарання» [3, с. 47-49, 372-373, 393-394]. Отже, час виникнення у особи захворювання впливає не

лише на вирішення судом питання про звільнення її від покарання у зв'язку з хворобою загалом, а й на визначення різновиду звільнення від покарання, що підлягає застосуванню до такої особи. Вважаємо, що це положення також має бути відображено в групових правилах звільнення від покарання аналізованої категорії осіб.

Висновки. Таким чином, проаналізовані положення на підставі виявлених нами спільних ознак різновидів звільнення від покарання, передбачених в ст. 84 КК, дозволяють нам сформулювати концепцію групових правил звільнення від покарання у зв'язку зі станом здоров'я особи. На нашу думку, ці прикладні вимоги полягають в дотриманні судами наступних положень, які варто викласти у законодавстві в такій редакції: *«У разі звільнення покарання у зв'язку зі станом здоров'я засудженої особи суд повинен додатково врахувати:*

- 1) стан здоров'я засудженої особи;*
- 2) спроможність досягнення щодо засудженої особи мети покарання;*
- 3) можливість виконання щодо засудженої особи призначеного покарання;*
- 4) час виникнення у особи захворювання та різновид звільнення від покарання, що підлягає застосуванню до особи».*

Сподіваємось, що розроблені нами положення сприятимуть ефективному застосуванню законодавства у сфері звільнення від покарання.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1053-20#Text>
2. Порядок організації надання медичної допомоги засудженим до позбавлення волі (Затверджено наказом МЮУ та МОЗ України від 15 серпня 2014 р. № 1348/5/572). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0990-14#n409>
3. Горюх О. П. Звільнення від покарання та його відбування за кримінальним правом України. дис. д-ра юрид. наук, спец: 12.00.08. К., 2019. 674 с.
4. Поліщук Н. І. Звільнення від покарання за хворобою у кримінальному праві України. дис. ... докт. філософії за спеціальністю 081 «Право». Львів, 2021. 238 с.
5. Ухвала Конопотського міськрайонного суду Сумської області від 13.02.2018 р. Справа № 577/402/18. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/72190696>
6. Шмат М. С. Звільнення від покарання за хворобою. дис. ... докт. філософії за спеціальністю 081 «Право». Дніпро, 2023. 217 с.
7. Поліщук Н. І. Кримінально-правова характеристика медичної підстави звільнення від покарання у зв'язку з хворобою. *Вісник пенітенціарної асоціації України*. 2020. № 4 (14). С. 34-41.
8. Nurkaeva T. N. Problemy osvobozhdeniya ot nakazaniya v svyazy s ynoi tiazheloi boleznju. *Yurydycheskyi vestnyk Samarskoho unyversyteta*. 2020. № 6(1). S. 54-60.
9. Ухвала Селидівського міського суду Донецької області від 07.09.2020 р. Справа № 242/3398/20. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91422595>
10. Скибицкий В. В. Освобождение от уголовной ответственности и отбывания наказания. Киев: Наук. думка, 1987. 184 с.
11. Письменський Є. О. Звільнення від відбування покарання за психічною хворобою: кримінально-правові проблеми та шляхи їх розв'язання. *Науковий вісник Чернівецького університету. Правознавство*. 2013. Випуск № 714. С. 138-142.
12. Романов М. В. Звільнення від відбування покарання за хворобою: теоретичні та практичні питання. *Теорія і практика правознавства*. 2013. Вип. 2. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tipp_2013_2_52.
13. Энциклопедия уголовного права. Т. 10: Освобождение от уголовной ответственности и наказания. Санкт-Петербург: Изд. проф. Малинина, 2008. 890 с.
14. Ухвала Центрального районного суду м. Миколаєва від 21.05.2018 р. Справа № 490/3963/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/74117685>
15. Ухвала Коломийського міськрайонного суду Івано-Франківської області від 29.07.2020 р. Справа № 346/2959/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90678252>
16. Ухвала Івано-Франківського міського суду Івано-Франківської області від 21.09.2020 р. Справа № 344/10821/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91673884>
17. Письменський Є. О. Теоретико-прикладні проблеми звільнення від покарання та його відбування за кримінальним правом України. дис. д-ра юрид. спец: 12.00.08. Луганск, 2014. 562 с.
18. Текст проекту нового Кримінального кодексу України. <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2023/05/22/kontrolnyj-tekst-proektu-kk-22-05-2023.pdf>
19. Музика А. А. Вітчизняне дослідження проблем звільнення від покарання та його відбування. *Наука і правоохорона*. 2013. № 1 (19). С. 343-358.

20. Романов М. В. До питання про сутність і поняття «звільнення від відбування покарання». *Теорія і практика правознавства*. 2013. № 1 (3) : http://nauka.jur-academy.kharkov.ua/download/el_zbirnik/1.2013/Romanov.pdf;

21. Практика застосування Верховним Судом України положень Загальної частини Кримінального кодексу України / [уклад. О. П. Горох]; за заг. ред. А. А. Музики. Київ: Центр учбової літератури, 2017. 524 С. 487-490.

22. Шевчишен А. В. Доказування обставин, що є підставою для звільнення від відбування покарання за хворобою за вчинення корупційних злочинів у сфері службової та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг. Корупційна злочинність у міжнародному вимірі: форми, методи та засоби протидії: матеріали міжнар. круглого столу 2014-11-10. URL: <http://elar.naiau.kiev.ua/jspui/handle/123456789/3803>;

23. Ухвала Балаклійського районного суду Харківської області від 17.08.2020 р. Справа № 537/321/17. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91055078>.

24. Денисова Т. А. Кримінальне покарання та функції його призначення і виконання за законодавством України: навч. посіб. для студентів юрид. ф-тів вищ. навч. закл. / Гуманітарний ун-т «Запорізький ін-т держ. та муніципального управління». Запоріжжя: ГУ «ЗІДМУ», 2004. 152 с.

S. Kolomiets, graduate student of the Department of Criminal Law, Criminology and the Judiciary of the Koretsky Institute of State and Law of National Academy of Science of Ukraine

ORCID: 0000-0001-9023-5310

Conceptual model group rules of release from punishment due to a person's state of health

The legal sub-institution of release from punishment due to a person's state of health is sufficiently researched in legal doctrine. However, attempts to define unified rules of release from punishment due to a person's state of health in the criminal law doctrine have been made only occasionally. The purpose of the article is to determine, using scientific methods of knowledge, the group rules of release from punishment due to a person's state of health (Article 84 of the Criminal Code of Ukraine).

Based on the analysis of regulatory provisions, the author determined the medical criteria of release from punishment on the analysed grounds. In turn, on the basis of the analysis of the legislation and the positions of scientists regarding the grounds for the application of types of release from punishment provided for in Art. 84 of the Criminal Code of Ukraine, the existence of the analysed types of release from punishment in the domestic criminal legislation is well-founded. It has been proven that the legal criterion that needs to be examined by the court when deciding on the possibility of release from punishment due to a person's state of health is based on the establishment of the ability to achieve the purpose of punishment for a convict who has a certain disease or the ability to carry out a certain punishment assigned to him by the state.

It is substantiated that the group rule of release from punishment due to a person's state of health can be claimed by the provision that the courts take into account the time of the onset of the disease. In this aspect, the time of occurrence of the disease in a person affects not only the decision of the court on the issue of release from punishment due to a person's state of health in general, but also on the determination of the type of release from punishment that is subject to application to such a person.

The common features of the types of release from punishment due to a person's health, established during the research, allowed the author to formulate the following conceptual model of group rules for their application:

«In the case of release from punishment due to the state of health of the convicted person, the court must additionally take into account:

- 1) the state of health of the convicted person;
- 2) ability to achieve the goal of the punishment in relation to the convicted person;
- 3) the possibility of execution of the imposed punishment for the convicted person;
- 4) the time of the person's illness and the type of release from punishment applicable to the person."

Keywords: *release from punishment, general principles of release from punishment, group rules of release from punishment, group rules of release from punishment due to a person's health»*